

**MALMÖ
UNIVERSITET**

Fakulteten för Hälsa och samhälle
Institutionen för vårdvetenskap

**SÄKER VÅRD I
SJUKSKÖTERSKE-
UTBILDNINGEN**
INSTITUTIONEN FÖR VÅRDVETENSKAP

Ann-Britt Ivarsson Ekedahl, Universitetsadjunkt
Mariette Bengtsson, Docent

Institutionen för Vårdvetenskap
Fakulteten Hälsa och samhälle
Malmö Universitet

Publicerad: 2013-11-01
Revision 5: 2017-09-01, 2018-02-14

INLEDNING

En av grundprinciperna för all vårdverksamhet är att ingen patient ska komma till skada och all vårdpersonal ska arbeta med patientens säkerhet i fokus. *Säker vård* är en av de sex kärnkompetenser som utbildning av sjuksköterskor vid Malmö universitet grundas på. Övriga kärnkompetenser är *personcentrerad vård, samverkan i team, evidensbaserad vård, förbättringskunskap för kvalitetsutveckling* och *informatik* (Sherwood & Barnsteiner, 2013; Lepp M & Leksell, 2017). Kärnkompetenserna sammanflätas med varandra och har en tydlig progression genom hela sjuksköterskeprogrammet Ett person- och familjecentrerade perspektiv med patientens aktiva deltagande ligger till grund för all vård och behandling. Patienten ska ses som naturlig parti i vårdteamet. Omvårdnadsinsatserna ska karaktäriseras av ett gott bemötande och arbetssättet ska vara teambaserat för att på bästa sätt utnyttja personalens kompetens och därmed stärka patientens säkerhet och trygghet i vården. I utbildningen betonas vikten av evidensbaserad vård som innebär en vilja att förena bästa tillgängliga vetenskapliga kunskap och beprövad erfarenhet med kunskap om enskilda patienters situation och upplevelser. För att utveckla vårdarbetet behövs kunskaper i förbättringskunskap men också i informatik för att kunna arbeta med framtidens digitala lösningar i vården. Nedanstående presentation beskriver den undervisning i *Säker vård* som för närvarande ingår i de olika terminerna i sjuksköterskeprogrammet vid institutionen för vårdvetenskap vid Malmö universitet. Praktisk tillämpning sker i termin 2, 4 och 6 under den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) där *Säker vård* bedöms och examineras.

SÄKER VÅRD

Målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen (3 kap. § 1 Hälso- och sjukvårdslagen, 2017:30) och vårdgivarna är skyldiga att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete (1 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter HSLF-FS 2017:40). Vårdpersonal måste hela tiden arbeta med säkerhetsfrågor och vårdarbetet ska resultera i att risken för misstag ska bli minimal. Detta innefattar att vårdpersonal måste ha kunskap om bl.a. författningar, riktlinjer och rutiner, avvikelshantering och säkerhetsföreskrifter, liksom att behärska informationsteknologi och medverka i fortlöpande systematiskt och dokumenterat kvalitets-, säkerhets- och förbättringsarbete. I Sverige har all hälso- och sjukvårdspersonal enligt Patientsäkerhetslagen (2010:659) skyldighet att rapportera händelser som har betydelse för patienternas säkerhet. Den 1 juni 2013 övergick Socialstyrelsens verksamheter inom tillsyn och vissa tillstånd till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Patientlagen (2014:821) som trädde i kraft den 1 januari 2015 syftar också till att öka patientsäkerheten genom att stärka och tydliggöra patientens ställning samt att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet i all kontakt med vård- och omsorgsgivare.

Säker vård med fokus på patientsäkerhet definieras som en disciplin inom vårdsektorn som använder metoder med målet att åstadkomma ett tillförlitligt system för att producera en säker sjukvård.

“Patient safety is a discipline in the health care sector that applies safety science methods toward the goal of achieving a trustworthy system of health care delivery. Patient safety is also an attribute of health care systems; it minimizes the incidence and impact of, and maximizes recovery from, adverse events.”
(Emanuel et al. 2008, page 6).

UTBILDNING I SÄKER VÅRD

Undervisning i *Säker vård* löper genom hela sjuksköterskeprogrammet och vidare på avancerad nivå (Bilaga 1). Eftersom säkerhetsarbete ska vara en naturlig del av sjuksköterskans arbete ingår undervisning i ämnet i samtliga kurser i sjuksköterskeprogrammet. Undervisningen har en tydlig progression med proaktiv inriktning. Undervisningen i sjuksköterskeprogrammet är uppbyggd på ett sådant sätt att du skaffar dig teoretiska kunskaper om säkerhetsarbete i termin ett, tre och fem och i termin två, fyra och sex ges möjlighet att utföra omvårdnad på ett systematiskt och patientsäkert sätt genom att bland annat tillämpa de riktlinjer som anges i Vårdhandboken (www.varldhandboken.se). Det innebär att du, under handledning, i det dagliga omvårdnadsarbetet, tillämpar till exempel basala hygienrutiner, använder olika kvalitetsindikatorer, tränar kommunikation och bemötande i flera olika vårdmiljöer, hanterar och administrerar läkemedel samt dokumenterar i enlighet med lagar och författningar. Det finns inga lagar eller riktlinjer som beskriver hur den som arbetar inom vården ska vara i sitt förhållningssätt, men det är viktigt att du lär dig de grundläggande förutsättningarna för god kommunikation inom vården genom att bemöta och kommunicera på ett professionellt sätt (Ivarsson, 2015). Sammanfattningsvis handlar det patientnära arbetet och säker vård om: *Att utföra Rätt vård i Rätt tid till Rätt patient.*

De moment som bland annat tas upp när det gäller *Säker vård* är:

- Lagar och förordningar, till exempel Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), Patientsäkerhetslagen (2010:659), Patientlagen (2014:821), Vårdgivares systematiska patientsäkerhetsarbete (HSLF-FS 2017:40) och Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)
- Begreppet ”Den mänskliga faktorn” (*Human factor*)
- Innebörden av profylaktiskt och proaktivt arbetssätt
- Riskbedömningsinstrument
- Vårdhändelser, avvikelser och åtgärder
- Hur kvalitet mäts i vården
- Omvårdnadsprocessen i ett patientsäkert perspektiv
- Informationsteknik i arbetet med patientsäker vård
- Systematiskt kvalitets- säkerhets- och förbättringsarbete
- Resilient system

- Kommunikation, dokumentation och samverkan med patienter och närstående, vårdteam och andra aktörer i vårdkedjan
- Hygienaspekter

Termin 1.

Under termin ett ska du lära dig förstå vad en säker vård innebär och hur den enskilde medarbetaren kan påverka patientsäkerheten. Lagar och förordningar och terminologi som rör patientsäkerhet diskuteras och den strukturerade kommunikationsmodellen SBAR (Situation, Bakgrund, Aktuellt, Rekommendation) introduceras (McFerran et al. 2005; Haig et al. 2006; Wallin & Thor, 2008). Modellen ska användas vid rapportering av patienter mellan vårdpersonal. Ett SBAR-kort delas ut till alla studenter samt en checklista för patientmöten.

Den 22 september 2015 infördes National Early Warning Score (NEWS) (Royal College of Physicians, 2012) i Region Skåne. Detta är ett hjälpmedel vid bedömningen av den vuxna patientens fysiska tillstånd för att tidigt upptäcka försämringar av patientens vitala funktioner. Utbildningen i hur NEWS-skalan används finns i en utbildningsportal, som alla inom Region Skåne har åtkomst till. Denna portal får du tillgång till under termin 1. När du kommer till din VFU inom somatisk vård i termin 2, kan du med handledarens hjälp genomgå denna utbildning.

Stor vikt läggs vid upprättandet av avvikelserapporter avseende incidenter i vården, hur de ska utformas och vad de ska innehålla. Genomgång och diskussion sker kring autentiska patientfall. Du får öva på att skriva avvikelser samt bedöma vilka risker som kan finnas i olika patientfall. Fallen behandlar situationer som du kan möta vid övningar och examinationer i Kliniskt tränings centrum (KTC).

Vid examinationen i KTC erhåller du patientfall uppbyggda utifrån SBAR, där du ska utföra en praktisk uppgift. Om du inte klarar uppgiften vid examinationerna får du tillsammans med examinatorn skriva en avvikelserapport/händelserapport på dig själv. Eftersom du redan tidigare haft genomgång av avvikelserapportering faller det sig naturligt för dig att skriva sådan vid en negativ händelse eller ett tillbud. Det gäller att få dig att se avvikelserapporteringen som ett instrument för systematiskt förbättringsarbete och inte ett sätt att skuldbelägga någon. Samtliga avvikelserapporter sammanställs och i grupp får ni reflektera över varför det hände, hur det kunde hända och vad man ska göra för att det inte ska hända igen. Avslutningsvis får ni i storgrupp lämna förslag till förbättringsområden när det gäller undervisningen och examinationerna i KTC. Dessa förslag vidarebefordras till lärolaget i KTC. Utanför KTC-salarna finns en förbättringstavla som visar statistik rörande examinationerna samt information om bland annat antalet avvikelser och vilka moment dessa omfattar.

Termin 2

Under termin två skaffar du dig kunskap kring *Säker vård* inom såväl geriatrisk som somatisk vård. Undervisningen inriktas på observation av patienters tillstånd samt på bemötande och kommunikation. De kvalitetsindikatorer och riskbedömningsinstrument som tas upp rör bland annat undernäring, trycksår och fallskador (www.varhandboken.se). I kursen ingår även en diskussion kring de

händelserapporter (avvikelser) som upprättades i termin 1. Autentiska, avidentifierade incidenter i sjukvården anmälda enligt Lex Maria och Lex Sarah, som har fokus på brister i bemötande och kommunikation samt brister när det gäller observationer rörande patients/vårdtagares tillstånd, diskuteras. Vidare kommer en sjuksköterska med ansvar för avvikelshantering på sjukhus och redogör för sitt arbete

Du får en genomgång av vad det innebär att ha en legitimation och vad det innebär att ge och inneha en delegering. Vidare uppmanas du att hålla dig uppdaterad om vad som händer inom patientsäkerhetsområdet genom att kontinuerligt följa vad som publiceras på följande hemsidor:

- www.ivo.se
- www.socialstyrelsen.se
- www.skl.se
- www.swenurse.se

Du uppmanas att under din VFU reflektera över faktorer och förhållanden i verksamheten som kan påverka patientsäkerheten och detta följs sedan upp i seminarier efter praktikperiodens slut. Detta är ett första steg i att träna dig i att aktivt delta i patientsäkerhetsarbetet med betoning på förebyggande arbete, kartläggning av risker och ett proaktivt tänkande.

För att ni ska få inspiration till möjliga ämnen för ert examensarbete i termin fem som berör säker vård presenterar två tidigare studenter sitt examensarbete i patientsäkerhet.

Termin 3

I termin tre (kursen Omvårdnad med inriktning ledarskap) kommer du att ha följande fyra fokus:

- Kvalitet i hälso- och sjukvård: som syftar till att förbättra din professionella kommunikation (Praktiskt träna SBAR och att ge konstruktiv feedback)
- Kvalitet i hälso- och sjukvård: lagarbete, ledarskap, ägarskap och kommunikation
- Kvalitet i hälso- och sjukvård: patientsäkerhet och riskanalys (praktiska verktyg för att bedöma kvalitet, säkerhetskultur i organisationer)
- Patientnämndens verksamhet.

Under terminen kommer du också att delta i två av sex valbara seminarier om lagstiftning. Ett av dessa seminarier fokuserar på patientsäkerhetsarbete och syftar till att belysa, utreda och diskutera olika aspekter på ansvar, tillsyn och ersättning, då något går fel inom hälso- och sjukvården.

Termin 4

Under termin fyra diskuterar du *Säker vård* med fokus bland annat på författningar och riktlinjer relaterat till kvinnors och barns hälsa/ohälsa, öppen hälso- och sjukvård samt psykiatrisk vård. Undervisningen sker i föreläsningar och reflektionsseminarium såväl före, under som efter VFU. *Säker vård* bedöms och examineras i VFU med inriktning öppen hälso- och sjukvård samt psykiatrisk vård. På detta sätt sker en naturlig koppling mellan teoretiska och praktiska

kunskaper och färdigheter. I delkursen Hälso pedagogik belyses kommunikation och bemötande (Sandberg, 2014).

Termin 5

Under termin fem i kursen Medicinsk vetenskap III hålls en föreläsning om det mobila intensivvårdsteamets (MIG:s) funktion. Du kommer under handledning att få träna NEWS och SBAR i vårdsituationer på KTC. I termin fem skriver du även ditt examensarbete och ett av ämnena att välja mellan är *Säker vård*. Från vårterminen 2016 har du möjlighet att hämta underlag till ditt examensarbete från Region Skånes avvikelssystem.

Termin 6

Undervisningen i *Säker vård* i termin sex syftar till att du ska skaffa dig kunskap om hur patientsäkerhet på såväl system- som individnivå kan påverkas. I grupp tillsammans med andra studenter analyserar du incidenter som är hämtade från lex Maria-anmälningar inskickade till IVO eller från avvikelserapporter som är skickade till Patientnämnden. Vissa av incidenterna har iscensatts och filmats. Gruppernas analys och exempel på hur incidenterna hade kunnat förhindras och hur information till patient och närstående kan utformas presenteras vid seminarier i slutet av terminen. Grupperna skriver också en rapport, som lämnas in till examinator för bedömning. I VFU som sker i olika kontext tillämpar du all den kunskap i som du skaffat dig under utbildningen som bedöms och examineras. Du kommer under VFU att använda dig av SBAR och NEWS. På KTC får du tillämpa A-E konceptet där även patientsäkerhetsmoment ingår.

Vad har tidigare studenter tyckt om utbildningen med fokus på *Säker vård*?

"Fick ut mycket ur föreläsningen, mer än vad jag förväntat mig. Den har byggt på mitt självförtroende när det gäller min roll som student ute på kommande praktik. Att jag ska våga fråga om hjälp etc."

"Jag tycker att innehållet är väldigt viktigt och tänkvärdt. Det är bra att redan tidigt i utbildningen börja träna på att identifiera och uppmärksamma personalen på olika risker. Under min verksamhetsförlagda utbildning upptäckte jag flera saker som jag försiktigt frågade varför de gjorde på ett visst sätt. Jag har lärt mig helt andra rutiner. Min handledare tyckte att det var jättebra och sa att hon aldrig hade funderat över varför utan bara gjort så alltid. Hon ändrade på vissa saker direkt."

"Otroligt bra föreläsning. Fick med mig mycket mer än vad jag hade förväntat mig. Väldigt bra med reflektioner av verkliga fall som gjorde det lättare att förstå vad det kan handla om i praktiken."

"Bra att det används verkliga fall. Intressant genomgående. Kul användning av filmerna."

Referenser

Emanuel L, Berwick D, Conway J, Combes J, Hatlie M, et al. (2008) What exactly is patient safety? In: Henriksen K, Battles JB, Keyes MA, Grady ML, editors. *Advances in Patient Safety: New Directions and Alternative Approaches* AHRQ Publication No 08-0034-1. Vol. 1. Assessment. Agency for Healthcare Research and Quality; Rockville, MD

Haig KM, Sutton S & Whittington J. (2006) SBAR: a shared mental model for improving communication between clinicians. *Jt Comm J Qual Patient Saf.* 32(3):167-75.

Ivarsson K, (2015) *Möten i vården*. Studentlitteratur: Lund

Lepp M & Leksell J. (2017) *Vårdpedagogik-Vårdens kärnkompetenser från ett pedagogiskt perspektiv*. Liber: Stockholm

McFerran S, Nunes J, Pucci D & Zuniga A. (2005) Perinatal patient safety project: a multicenter approach to improve performance reliability at Kaiser Permanente. *J Perinat Neonatal Nurs.* 19:37-45

Royal College of Physicians (2012) *National Early Warning Score (NEWS): Standardising the assessment of acute illness severity in the NHS. Report of a working party*. RCP: London

Sandberg, H (2014) *Sjuksköterskans samtal. Professionalitet och medmänsklighet*. Studentlitteratur: Lund.

Sherwood G & Barnsteiner J. (2013) *Kvalitet och säkerhet inom omvårdnad*. Studentlitteratur: Lund

Vårdhandboken <http://www.vardhandboken.se>

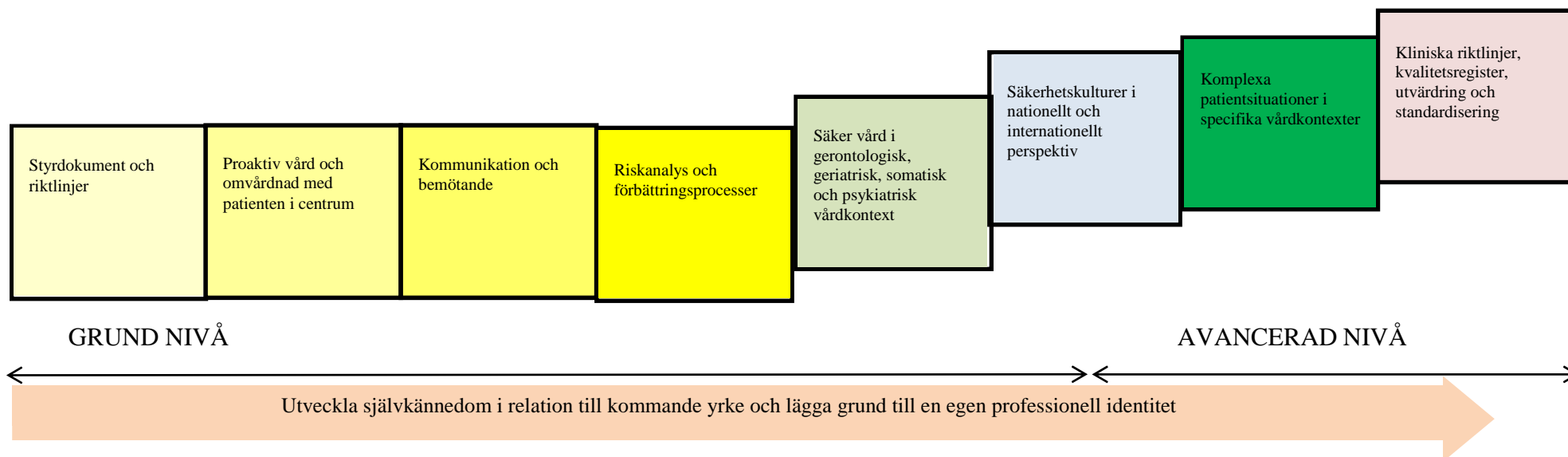
Wallin, C-J & Thor, J (2008) SBAR – modell för bättre kommunikation mellan vårdpersonal Ineffektiv kommunikation bidrar till majoriteten av skador i vården. *Läkartidningen* 105:1922-1925.

BILAGA

Bilaga 1- Kärnkompetensen Säker Vård

KÄRNKOMPETENS SÄKER VÅRD¹

Personer som vänder sig till hälso- och sjukvården måste känna sig trygga och få vård av god kvalitet och vara delaktiga i vårdprocessen. Vårdarbetet ska utföras patientsäkert vilket syftar till att tillbud och negativa händelser som kan orsaka att patienter drabbas av vårdskada/sjukdom eller risk för vårdskada/sjukdom identifieras och undanröjs. Hälso- och sjukvården är ett komplext system och patientsäkerhet berör inte bara medicinska och omvårdnadsrelaterade problem, utan också teknologi, förhållningssätt, arbetsplatskultur och ledarskap (Lindh & Sahlqvist, 2012). Den teoretiska kunskap som studenten inhämtat praktiseras systematiskt under utbildningen i olika vårdkontext. På avancerad nivå identifieras, planeras och bedrivs säker vård utifrån specialistsjuksköterskans fördjupade kunskaper om komplexa vårdbehov och omvårdnadssituationer. Kärnkompetens Säker vård är sammanlänkad med övriga fem kärnkompetenser. För att bli medvetna om sina egna värderingar och förhållningsätt vilka påverkar vården och omvårdnaden för enskilda patienter, förbereds studenten i olika steg. En progressiv utveckling relaterat till *Säker vård* beskrivs utifrån olika perspektiv och kontext i nedanstående figur:

Figur 1: Övergripande beskrivning av säker vård för studenter på grund- och avancerad nivå

Referenser

Lindh, M & Sahlqvist, L. (2012) Säker vård - Att förebygga skador och felbehandlingar inom vård och omsorg. Stockholm: Natur och kultur.

¹ Figur och text av Mariette Bengtsson 2013-06-01